

10. Диксон против Соединенного Королевства: постановление от 04.12.2007. Бюллетень Европейского Суда по правам человека. Российское издание. 2008. № 6. URL: <http://old.ourcourt.ru/practice/feder00/pr00842.htm>.
11. Case of Korneykova and Korneykov v. Ukraine (Application no. 56660/12). 24.03.2016. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001—161543\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\).
12. Биржиковський проти Польщі (Byrzykowski v. Poland) від 27.07.2006 р. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/j01_119_121.pdf.
13. Jurisprudence from the European Court of Human Rights relating to children. URL: http://www.childrensrights.ie/sites/default/files/information_sheets/files/ECHRJurisprudence180713.pdf.
14. Harmonisation in healthcare: the EU patients' rights Directive. URL: https://www.nza.nl/1048076/1048181/Research_paper_Harmonisation_in_healthcare_the_EU_patients_rights_directive.pdf.
15. Декларация о политике в области обеспечения прав пациентов в Европе. Европейское совещание ВОЗ по правам пациента (Амстердам, Нидерланды, март 1994 г.). URL: <http://www.nbuu.gov.ua>.
16. Жилинская Е.В., Жилыева Е.П. Проблемы страхования ответственности в здравоохранении зарубежных стран. *Проблемы социальной гигиены и истории медицины*. 1997. № 3. С. 39–41.
17. Вартанян Ф.Е., Рожецкая С.В. Права пациента за рубежом. Главный врач. 2002. № 3. С. 49–51.
18. Карі М. Опис програм в сфері охорони здоров'я Фінляндії та деяких інших країн Європи. BISTRO Project, 2001. 22 с.
19. Кішук І. Психологічна травма: пацієнт прагне компенсації. *Медична практика: організаційні та правові аспекти*. 2012. № 6. С. 42–46.
20. Dan B. Dobbs. Paul T. Hayden Torts and Compensation: personal accountability and social responsibility for injury. American casebook series. 5-th edition. St. Paul.; Thomson west, 2005. 1097 p. URL: <http://free--ebooks.net>.
21. Осакве К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и Особенная части: учеб.-практ. пособие. М.: Дело, 2002. 464 с.
22. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: навч. посіб. (Курс лекцій). К.: КНЕУ, 2004. 220 с.
23. Napier M., Wheat K. Recovering Damages for Psychiatric Injury. L., 1995. 74 p.

УДК 342.9

НАУМОВ А. О.

УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ І КООРДИНАЦІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених, запропоновано авторське бачення сутності взаємодії та координації між суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Відзначено, що взаємодія та координація є схожими, однак при цьому різними за своїм змістом поняттями. З'ясовано перспективні напрями удосконалення взаємодії і координації між суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності.

Ключові слова: взаємодія, координація, вдосконалення, Служба безпеки України, територіальна цілісність, державний суверенітет.

В статье на основе анализа научных взглядов ученых предложено авторское видение сущности взаимодействия и координации между субъектами защиты государственного суверенитета и территориальной целостности. Отмечено, что взаимодействие и координация похожи, однако при этом разными по своему содержанию понятиями. Выявлены перспективные направления усовершенствования взаимодействия и координации между субъектами защиты государственного суверенитета и территориальной целостности.

Ключевые слова: взаимодействие, координация, усовершенствование, Служба безопасности Украины, территориальная целостность, государственный суверенитет.

The article, based on the analysis of scientific views of scientists, offers the author's vision of the essence of interaction and coordination between the subjects of protection of state sovereignty and territorial integrity. It is noted that interaction and coordination are similar, but different in content. Promising directions for improving the interaction and coordination between the subjects of protection of state sovereignty and territorial integrity have been identified.

Key words: interaction, coordination, improvement, Security Service of Ukraine, territorial integrity, state sovereignty.

Постановка проблеми. Захист державного суверенітету та територіальної цілісності – це надважливе і складне завдання вітчизняного законодавця, що в тому числі вимагає належного функціонування всіх державних інституцій, серед яких важливе місце належить Службі безпеки України. Разом із тим, незважаючи на великий перелік повноважень, яким наділена СБУ у відповідній сфері, вона не може самостійно повноцінно вирішити всі проблемні питання у цій сфері, а тому важливого значення набуває забезпечення взаємодії Служби безпеки з іншими суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Адже, як показав аналіз зарубіжного досвіду щодо захисту державного суверенітету та територіальної цілісності показав, що у порівнянні з більшістю провідних держав Європи та Світу, у нашій країні існує ряд проблем, пов'язаних із взаємодією і координацією між суб'єктами захисту.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, пов'язані із діяльністю СБУ у сфері захисту державного суверенітету та територіальної цілісності у своїх наукових працях розглядали: О.В. Басва, І.Р. Байрак, Є.В. Кобко, Ю.І. Коваленко, І.В. Кременовська, В.А. Ліпкан, М.О. Саракуца, Т.О. Цимбалістий та багато інших. Втім, незважаючи на суттєві здобутки вказаних вчених, в юридичній літературі відсутні комплексні дослідження, присвячені взаємодії і координації між суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності.

Метою статті є запропонувати авторське бачення щодо напрямків удосконалення взаємодії і координації між суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Задля досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність та зміст понять взаємодія та координація; проаналізувати положення норм чинного законодавства, яке визначає засади такої взаємодії.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна полягає в тому, що дане наукове дослідження є першою спробою комплексно дослідити проблеми взаємодії і координації між суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності.

Виклад основного матеріалу. Взагалі, взаємодія – це процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємні зумовленість і зв'язок. У взаємодії реалізується відношення людини до іншої людини як до суб'єкта, в якого є власний світ. Під взаємодією в соціальній філософії та психології, а також теорії менеджменту, розуміється не лише вплив людей один на одного, а й безпосередня організація їх спільних дій, що дає змогу групі реалізувати спільну для її членів діяльність. Взаємодія людини з людиною в суспільстві – це також взаємодія їх внутрішніх світів: обмін думками, ідеями, образами, вплив на цілі та потреби, дія на оцінки іншого індивіда, його емоційний стан [1]. Взаємодія є систематичним і постійним учиненням дій, спрямованих на те, щоб викликати відповідну реакцію з боку інших людей. Спільне життя і діяльність людей як у суспільстві, так і в організації на відміну від індивідуального має більш жорсткі обмеження будь-яких виявів активності чи пасивності. В процесі реальної взаємодії формуються також адекватні уявлення працівника про себе та інших людей. Взаємодія людей – провідний фактор у регуляції їх самооцінок і поведінки в суспільстві [1].

Отже, взаємодія між суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності представляє собою спільну, взаємоузгоджену діяльність відповідних органів державної влади, яка спрямована на досягнення єдиної мети. Взаємодія передбачає можливість взаємного впливу однієї сторони на іншу, що в свою чергу передбачає необхідність будувати їх поведінки відповідним, взаємовигідним чином. Разом із тим, справедливим буде вказати, що взаємодія не є явищем самостійним, вона тісно пов'язана із координацією.

Н. І. Астахова та Г. І. Москвітін пишуть, що координація – це забезпечення узгодженості дій усіх ланок управління, збереження, підтримка і вдосконалення режиму роботи підприємств (організацій) та забезпечення його безперервності і безперервності. Координація як функція менеджменту являє собою вид діяльності за погодженням та впорядкування зусиль, об'єднаних спільною метою і спільною діяльністю людей у виробничо-господарських організаціях, – учасників виконання того чи іншого завдання. Координація забезпечує взаємодію різних частин організації в інтересах виконання поставлених перед нею завдань. Координація конкретно визначає хто, що і коли робить, з ким і як взаємодіє, в якому порядку передає власні результати праці іншим учасникам діяльності і користується їхніми результатами [2]. Таким чином, ключовою відмінністю координації від взаємодії є те, що під час реалізації першої здійснюється керуючий вплив на суб'єктів, в той час як взаємодія передбачає здійснення спільної діяльності на засадах партнерства. Значення взаємодії та координації у діяльності органів СБУ важко переоцінити, воно обумовлюється тим що:

- по-перше, СБУ являє собою системне утворення, та, разом із тим, виступає структурним елементом систем більш високого порядку, як то: правоохоронна система, та система державних органів. І для того, щоб забезпечити злагоджене та ефективне функціонування даних систем, між їх елементами, структурними ланками мають бути забезпечені відповідні взаємозв'язки, через які вони надаватимуть допомогу один одному у вирішенні спільних завдань. А для того, щоб дані взаємозв'язки мали ефективний та дієвий характер, має бути створений відповідний координаційний центр, покликаний узгоджувати та спрямовувати співпрацю сторін;

- по-друге, діяльність із забезпечення захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України є надзвичайно складною та об'ємною роботою, ефективне виконання якої потребує об'єднання зусиль різних державних та громадських інститутів та інституцій.

Забезпечення ефективної взаємодії є неможливими без належної нормативно-правової бази. На сьогодні існує декілька нормативно-правових актів, які регламентують порядок взаємодії та координації правоохоронних органів, зокрема це:

- Наказ МВС та СБУ «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 10.06.2011 № 317/235 [3]. Ця Інструкція визначає порядок взаємодії спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України (далі – спеціальні підрозділи) під час виконання покладених на них законодавством завдань у сфері боротьби з організованою злочинністю. Метою такої взаємодії є посилення протидії організованим злочинним угрупованням, у тому числі міжрегіонального та транснаціонального характеру, створеним на етнічній основі, які мають корумповані зв'язки; а також попередження, розкриття й розслідування злочинів, учинених організованими злочинними групами і злочинними організаціями [3]. До напрямків такої взаємодії віднесено: 1) стратегічний – організація реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, усунення причин і умов її існування, удосконалення правової бази боротьби з організованою злочинністю; 2) тактичний – виявлення, документування й припинення діяльності організованих злочинних груп, злочинних організацій, попередження, розкриття й розслідування вчинених ними злочинів, розшук, затримання учасників організованих злочинних формувань, відшкодування збитків державі, фізичним та юридичним особам [3]. Підготовка спільних заходів передбачає: здійснення оперативно-розшукових та інших заходів, спрямованих на перевірку наявної інформації стосовно організованих злочинних груп та злочинних організацій, документування їх протиправної діяльності, відпрацювання економічного підґрунтя та зв'язків; створення спільних оперативних груп для здійснення необхідних оперативно-розшукових заходів; вивчення можливої тактики дій учасників злочинних угруповань та розроблення відповідних заходів протидії, зокрема організації безпеки особового складу, задіяного для участі у проведенні спеціальних операцій; проведення спільних нарад, розроблення й уточнення планів спеціальних операцій; проведення спільних рекогносцировок місцевості і об'єктів у районах ймовірних дій, розстановка особового складу та забезпечення функціонування органів управління [3].

Зазначений нормативно-правовий акт можна оцінити з позитивного боку, адже окрім зазначеного вище, ним також передбачено: форми взаємодії; основні принципи та рівні взаємодії; порядок обміну інформацією між спеціальними підрозділами. Втім, як недолік слід відзначити декілька негативних моментів: по-перше, Інструкція передбачає, що «за потреби з метою планування й координації дій задіяних сил та засобів у районах проведення спільних заходів створюються спільні оперативні штаби». Втім, такий підхід, на нашу думку, є недостатньо ефективним та не дасть бажаного результату. А тому в інструкції варто було передбачити конкретний орган, який буде виступати в якості координаційного центру, і ним має стати саме СБУ. По-друге, не розкритим є питання матеріально-технічного та фінансового забезпечення відповідної взаємодії. По-третє, не визначено межі юридичної відповідальності сторін взаємодії.

- Наказ МВС та СБУ «Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб» від 03.05.2012 № 169/391 [4]. Відповідно до вказаного нормативно-правового акту, Департаменту контррозвідки, Департаменту контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, Департаменту захисту національної державності, Головному управлінню по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, Головному управлінню контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки та регіональним органам Служби безпеки України (далі – оперативні підрозділи СБУ) [4]: 1) При здійсненні Службою безпеки України (далі – СБУ) державного розшуку: осіб у зв'язку з вчиненням злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції СБУ – заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на розшукуваного за установленною формою; безвісно зниклих осіб, якщо є підстави вважати, що внаслідок цього може бути завдано шкоди інтересам держави (далі – безвісно зниклі особи), – заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на розшукуваного та два примірники пізнавальної карти; 2) При здійсненні СБУ міждержавного розшуку: осіб, які вчинили злочини, – заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на розшукуваного та два примірники постанови про оголошення міждержавного розшуку за формою, наведеною у додатку 2 до Інструкції СНД; безвісно зниклих осіб – заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на розшукуваного, пізнавальної карти та два примірники постанови про оголошення міждержавного розшуку; 3) У разі припинення СБУ державного розшуку осіб, які вчинили злочини, та безвісно зниклих осіб заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на припинення розшуку за установленною формою; 4) у разі припинення СБУ міждержавного розшуку: осіб, які вчинили злочини, – заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на припинення розшуку та два примірники постанови про припинення міждержавного розшуку за установленною формою; безвісно зниклих осіб – заповнювати два примірники інформаційно-статистичної картки на припинення розшуку, постанови про припинення міждержавного розшуку та два примірники повідомлення про зняття з централізованого обліку безвісно зниклої особи за установленною формою; тощо [4].

- спільний наказ правоохоронних органів «Про затвердження Положення «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією» від 26.04.2012 № 43/375/166/353/284/241/290/236 [5]. Відповідно до вказаного Наказу завданнями координації є: визначення основних напрямів запобігання і протидії злочинності та корупції на основі аналізу їх структури, динаміки та прогнозування тенденцій розвитку цих негативних явищ; розробка, узгодження і виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття, припинення та попередження злочинних і корупційних проявів, усунення причин та умов, що їм сприяли; підготовка пропозицій з удосконалення законодавства, спрямованих на підвищення ефективності правоохоронної діяльності, протидії злочинності та корупції [5].

Основною формою координації є проведення координаційної наради керівників правоохоронних органів. Окрім того, можуть використовуватися такі форми координації [5]: проведення спільних засідань колегій правоохоронних органів; проведення міжвідомчих нарад за участю керівників правоохоронних органів, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; видання спільних наказів, вказівок, інформаційних листів та інших документів організаційного та методичного характеру; обмін інформацією з питань стану злочинності та корупції; розробка і здійснення узгоджених заходів з метою виявлення, припинення та профілактики злочинів і корупційних діянь, а також усунення причин та умов, що сприяли їх вчиненню; спільні виїзди до регіонів для проведення узгоджених заходів, перевірок і надання допомоги правоохоронним органам на місцях; вивчення позитивного досвіду з питань запобігання і протидії злочинності та корупції, впровадження його в практичну діяльність правоохоронних органів; утворення

спільних слідчо-оперативних груп для розкриття і розслідування окремих тяжких та особливо тяжких злочинів; взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підготовки і навчання кадрів, підвищення їх кваліфікації; проведення спільних семінарів, конференцій та інших навчально-практичних заходів; розробка пропозицій з питань удосконалення правового регулювання запобігання і протидії злочинності та корупції; спільне ініціювання та проведення наукових досліджень у сфері боротьби із злочинністю та корупцією [5]. Вибір форм координації визначається відповідним прокурором з урахуванням пропозицій керівників правоохоронних органів, стану законності, структури і динаміки злочинності та інших чинників, що впливають на ці явища [5]. Організація підготовки та проведення міжвідомчих нарад керівників правоохоронних органів та органів виконавчої влади і місцевого самоврядування відбувається аналогічно до проведення координаційних нарад. Порядок і засади практичної реалізації інших форм координації визначаються спільними наказами, вказівками або розпорядженнями прокурорів відповідного рівня, керівників інших правоохоронних органів. Проведення семінарів, науково-практичних конференцій відбувається відповідно до заходів, передбачених у спільних планах, постановках координаційних і міжвідомчих нарад, рішеннях спільних колегій [5].

Висновок. Завершуючи розгляд вказаних вище нормативно-правових актів, необхідно відзначити, що вони стосуються взаємодії лише щодо протидії організованим злочинності та корупції, а інші проблемні питання, з приводу яких може виникнути взаємодія, залишились по за увагою правників. Дані суспільно небезпечні явища, без сумніву також є суттєвою загрозою державному суверенітету, однак протидія їм не вичерпує завдання із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України. У зв'язку із цим вважаємо, що слід розробити Положення «Про порядок взаємодії СБУ з іншими правоохоронними органами з питань захисту суверенітету та територіальної цілісності держави». Даний нормативно-правовий акт повинен містити наступні елементи:

- мету та завдання відповідної взаємодії. Так, метою відповідної взаємодії є створення необхідних правових та організаційних умов для захисту державного суверенітету та територіальної цілісності;
- визначити принципи взаємодії суб'єктів захисту державного суверенітету та територіальної цілісності;
- окреслити рівні та напрямки взаємодії, а також форми та методи її реалізації;
- встановити коло суб'єктів відповідної взаємодії, а також окреслення їх ролі у відповідній співпраці;
- визначити джерела матеріально-технічного та фінансового забезпечення заходів, що спільно реалізуються суб'єктами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності;
- розкрити питання відповідальності сторін взаємодії.

Що ж стосується питання координації діяльності суб'єктів захисту державного суверенітету та територіальної цілісності, то в даному випадку Україні слід піти шляхом провідних країн світу та створити єдиний координаційний центр для організації спільної діяльності суб'єктів захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Це пояснюється тим, що створення спільних координаційних комісій, як вбачається, не сприяє налагодженню ефективної співпраці цих суб'єктів, адже члени комісій тягнуть ковдру на себе, відстоюючи інтереси того відомства, на яке вони здійснюють свою трудову діяльність.

Список використаних джерел:

1. Шморгун Л.Г. Менеджмент організацій : навч. посіб. К. : Знання, 2010. 462 с.
2. Астахова, Н. И., Москвитин Г. И. Менеджмент : учебник для прикладного бакалавриата / под общ. ред. Н. И. Астаховой, Г. И. Москвитина. М. : Издательство Юрайт, 2014. 422 с.
3. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю : Наказ МВС та СБУ від 10.06.2011 № 317/235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0043900-12#Text>.
4. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб : Наказ МВС та СБУ від 03.05.2012 № 169/391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0804-12/conv#Text>.
5. Про затвердження Положення «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією : Наказ ГПУ, МВС, СБУ та ін від 26.04.2012 № 43/375/166/353/284/241/290/236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0043900-12#Text>.